

การเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในเขตพื้นที่ อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา THE LINKING TOURIST ROUTES IN NAKHONLUANG DISTRICT, PHRA NAKHON SI AYUTTHAYA PROVINCE

ธนกฤต ปองเสียม* และศุภณัฐ แก่นแก้ว

Thanakrit Pongsangiam and Supanut Kankaew

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ

Rajamangala University of Technology Suvarnabhumi

*Corresponding Author E-mail: thanakrit.ps@rmutsb.ac.th

Received September 22, 2025; Revised October 30, 2025; Accepted October 31, 2025

บทคัดย่อ

การเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในเขตพื้นที่อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอ นครหลวง และ 2) เพื่อเชื่อมโยงเส้นทางแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในเขตพื้นที่อำเภอ นครหลวง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ ใช้กลุ่มตัวอย่าง 1) ภาครัฐ เจ้าหน้าที่ปกครองท้องถิ่น จำนวน 8 ราย 2) เจ้าหน้าที่ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา 1 ราย 3) เจ้าหน้าที่กองการท่องเที่ยว และกีฬา องค์การบริหารส่วนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา 1 ราย และ 4) ผู้นำชุมชน จำนวน 8 ราย เครื่องมือในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ คือ แบบสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูล สำหรับข้อมูลเชิงปริมาณ เก็บจากนักท่องเที่ยวชาวไทย จำนวน 384 คน เครื่องมือในการเก็บข้อมูล คือ แบบสอบถาม ประกอบด้วยข้อมูลส่วนบุคคล และการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่

จากการวิจัย พบว่า ในพื้นที่อำเภอ นครหลวง มีแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวศาสนา และวัฒนธรรมประกอบไปด้วย ปราสาทนครหลวง วัดต่าง ๆ ในพื้นที่ และหมู่บ้านตมิตอรัญญิก ในการเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยว สามารถจัดกลุ่มแหล่งท่องเที่ยวเป็นเส้นทางได้เป็น 3 เส้นทาง นอกจากนี้ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเที่ยวชมยังแหล่งท่องเที่ยวประกอบด้วย 1) ศักยภาพและความน่าสนใจของแหล่งท่องเที่ยว 2) พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจในการท่องเที่ยว และ 3) การบริหารจัดการพื้นที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ที่จะช่วยส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมทางการท่องเที่ยว และประเด็นที่สำคัญที่สุดของเส้นทางท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอ นครหลวง คือ การจราจรในพื้นที่อำเภอ นครหลวงมีรถขนส่งสินค้าขนาดใหญ่วิ่งรับส่งสินค้าตลอดทั้งวันส่งผลต่อความปลอดภัยต่อการเดินทางท่องเที่ยวและในพื้นที่ไม่มีบริการรถสาธารณะ ไม่มีป้ายบอกแหล่งท่องเที่ยวที่จะเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ

คำสำคัญ: การเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยว, แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม, อำเภอ นครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

Abstract

This article aimed to 1) to analyze the tourism potential of attractions in Nakhon Luang district and 2) to establish connections among the cultural tourism routes within the district.

จิตรกรรมฝาผนัง ที่ครั้งหนึ่งเมื่อในอดีตที่อาจจะสันนิฐานได้ว่าคงมีความยิ่งใหญ่และสวยงาม จนทำให้ผู้คนจำนวนไม่น้อยทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ จำนวนมากถึง 6,667,115 คน เพิ่มขึ้นจาก ปีก่อน 2.2 เปอร์เซ็นต์ (กองเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและกีฬา, 2567) เดินทางมายังจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อชมโบราณสถาน และสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามวัดวาอารามในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มักจะเดินทางท่องเที่ยวและกระจุกตัวอยู่ภายในเขตอำเภอพระนครศรีอยุธยา เท่านั้น ทำให้เกิดปัญหาความแออัดและส่งผลกระทบต่อโบราณสถาน สุทธิดา พาดฤทธิ์ และคณะ. (2567) ซึ่งในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ที่ตั้งอยู่ในต่างอำเภออีกหลายแห่ง อาทิ อำเภอบางไทร เป็นที่ตั้งของศูนย์ศิลปาชีพบางไทร ซึ่งเป็นศูนย์การเรียนรู้การฝึกอาชีพที่

เกิดจากพระราชเสาวนีย์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ที่ต้องการให้ลูกหลานชาวไทย ชวนา ได้มีอาชีพเสริมประกอบหลังจากสิ้นสุดช่วงฤดูการทำนา อำเภอบางปะอินเป็นที่ตั้งของ พระราชวังบางปะอิน ซึ่งเป็นนิวาสสถานเดิมของนางอโณทัยซึ่งเป็นมารดาของสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง และได้รับการบูรณะสร้างเป็นพระราชวังอีกครั้งในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 และได้รับการบูรณะ สร้างต่อเติมจนเป็นปัจจุบัน และอีกอำเภอที่มีความสำคัญไม่น้อยคือ อำเภอนครหลวง ซึ่งเป็นที่ตั้งของปราสาทนครหลวง

อำเภอนครหลวง เป็นอำเภอหนึ่งใน 16 อำเภอ ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเดิมมีชื่อว่า อำเภอนครกลาง จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2440 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงโปรดให้สร้างที่ว่าการอำเภอ บริเวณหมู่ที่ 1 ตำบลบ่อโพรง ทางตอนทิศเหนือของวัดเกาะแก้ว เกษฏาราม ต่อมาในปี พ.ศ. 2445 ทรงโปรดฯ ให้ย้ายที่ว่าการอำเภอมายังตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 1 ตำบลนครหลวง มาจนถึงปัจจุบัน และได้เปลี่ยนชื่อจากนครกลาง มาเป็นนครหลวง เพื่อให้สอดคล้องกับตำบลที่ตั้ง (สำนักงานจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, 2560) ภายในอำเภอนครหลวงมีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญอีกมากมาย และมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ไม่น้อย เช่น ปราสาทนครหลวง เริ่มสร้างขึ้นในสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง โดยทรงโปรดให้ช่างไปถ่ายแบบมาจากปราสาทเมืองพระนครศรีอยุธยา ประเทศ กัมพูชา เพื่อเป็นที่พักก่อนที่จะเสด็จไปนมัสการรอยพระพุทธรูปที่จังหวัดสระบุรี พิพิธภัณฑ ์หัตถกรรมอรัญญิกมีอรัญญิก ตั้งอยู่ในตำบลท่าช้าง อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หมู่บ้านหัตถกรรมมีอรัญญิกหมู่บ้านอรัญญิก ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 และ 7 ตำบลท่าช้าง อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หมู่บ้านอรัญญิก มีอาณาเขตครอบคลุมพื้นที่สองหมู่บ้าน ได้แก่ บ้านต้นโพธิ์ และบ้านหนองไผ่ ทั้งสองหมู่บ้านมีชื่อเสียงโด่งดัง เพราะเป็นแหล่งผลิตมิดที่ใหญ่แห่งหนึ่งของประเทศ ที่ทำกันเป็นลำเป็นสันมาเกือบสองร้อยปี และวัดวาอารามต่าง ๆ อีกมากมาย

ดังนั้นแล้วเพื่อให้เกิดการกระจายตัวของกลุ่มนักท่องเที่ยวเดินทางท่องเที่ยวมายังจังหวัด พระนครศรีอยุธยาไปยังแหล่งท่องเที่ยวในต่างอำเภอ และลดการจราจรที่แออัดภายในเกาะเมือง ผู้วิจัยจึงได้เห็นว่าควรมีการศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวที่มีการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวที่มีความน่าสนใจในพื้นที่อำเภอนครหลวง เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เดินทางไปศึกษาแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และศาสนา ในสถานที่ต่างอำเภอ และยังเป็นการกระจายรายได้ให้กับชุมชนในอำเภอนครหลวงอีกด้วย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอนครหลวง
2. เพื่อศึกษาการเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในเขตพื้นที่อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว

การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเป็นการกำหนดเส้นทางเพื่อให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจตามจุดต่าง ๆ ได้อย่างสะดวกและปลอดภัย การกำหนดเส้นทางสัญจรทางท่องเที่ยว ควรสำรวจ และสังเกตจากพฤติกรรมการเดินทางของนักท่องเที่ยว โดยพิจารณาจากตำแหน่งของแหล่ง

ท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยว รูปแบบการท่องเที่ยว กิจกรรมภายในแหล่งท่องเที่ยว การเดินทาง เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว ความปลอดภัย ราคา และคุณภาพ แล้วจัดลำดับความสำคัญและความน่าสนใจ จากนั้นจึงพิจารณาความสามารถในการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ เข้าด้วยกัน (Kunurat et al., 2003, อ้างถึงใน ทรงกลด พลพวง และคณะ, 2567) กล่าวว่า เส้นทางท่องเที่ยว (Tourism Route) หรือเส้นทางนักท่องเที่ยว (Tourist Route) เป็นแนวทางการสัญจรที่กำหนดขึ้นสำหรับการเดินทางหรือการตัดสินใจเลือกเดินทางของนักท่องเที่ยว เพื่อให้สามารถพบเห็นหรือเข้าชมจุดที่น่าสนใจตามแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ได้ง่าย สะดวก ปลอดภัย ได้รับความรู้ และความเพลิดเพลินจากการใช้เส้นทางที่กำหนดขึ้นสำหรับการเดินทางท่องเที่ยว ทั้งเส้นทางที่เกิดขึ้นจากความยินยอมของนักท่องเที่ยวและของผู้ประกอบการโดยอัตโนมัติหรือเส้นทางสัญจรปกติที่เข้าถึงแหล่งเป้าหมายได้ ตลอดทั้งเส้นทางที่กำหนดขึ้นมาใหม่ตามศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว โดยเฉพาะสอดคล้องกับ กุหลาว สุวรรณพิมล และคณะ. (2547) ได้อธิบายถึงแผนจัดนำเที่ยว และเส้นทางท่องเที่ยวว่าควรจะเน้นปัจจัย ดังนี้ 1) เส้นทางท่องเที่ยวต้องเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวในขณะนั้น ซึ่งพฤติกรรมนักท่องเที่ยวจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา 2) เส้นทางท่องเที่ยวต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวก และมีมาตรฐานเทียบเท่ากับสถานที่อื่น ๆ 3) เส้นทางท่องเที่ยวจะต้องมีสิ่งดึงดูดกับนักท่องเที่ยวทุกเพศ ทุกวัย และทุกกลุ่มรายได้ และต้องค้นหาจุดที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มากกว่า 4) เส้นทางท่องเที่ยวต้องมีระยะทางที่ไกลพอสมควร มีทรัพยากรท่องเที่ยวที่จะสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยว และ 5) เส้นทางท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงอากาศที่ดี ปลอดภัยตลอดเวลา เส้นทางท่องเที่ยวในที่นี้ หมายถึง ถนน แม่น้ำลำคลอง ทางเท้าที่ใช้เป็นทางสัญจรของสถานที่ท่องเที่ยว ซึ่งเป็นระบบโครงข่ายที่ใช้เชื่อมส่วนต่าง ๆ ของเมืองเข้าไว้ด้วยกัน มีเส้นทางสายหลักและเส้นทางสายรอง โดยเส้นทางดังกล่าวต้องทำขึ้นมาอย่างชัดเจนเพียงพอให้นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยี่ยมชมหรือผู้อยู่อาศัยในเมือง สามารถเชื่อมโยงส่วนต่าง ๆ ที่สำคัญของเมืองได้

ดังนั้นเส้นทางท่องเที่ยว (Tourism Route) จึงเป็นแนวทางการสัญจรที่กำหนดขึ้นสำหรับนักท่องเที่ยว เพื่อให้สามารถพบเห็นหรือเข้าชมแหล่งท่องเที่ยว และจุดที่น่าสนใจต่าง ๆ เป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวที่สอดคล้อง และสัมพันธ์กับธรรมชาติ วัฒนธรรม ตลอดจนวิถีชีวิตในชุมชน ซึ่งชุมชนจะต้องสามารถใช้การจัดการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการรักษาความสมดุลระหว่างการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวภายในชุมชนและผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับ

แนวคิดเกี่ยวกับการเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยว

การจัดเส้นทางสัญจรเพื่อการท่องเที่ยว คือ เส้นทางที่กำหนดขึ้นเพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถพบเห็นหรือเข้าชมจุดต่าง ๆ ได้ง่าย สะดวก ปลอดภัย ได้รับความรู้ และความเพลิดเพลิน

จากการใช้เส้นทางที่จัดทำขึ้น เส้นทางท่องเที่ยวอาจเกิดขึ้น โดยอัตโนมัติจากการที่นักท่องเที่ยวหลาย ๆ กลุ่ม ใช้เส้นทางเดิมซ้ำอยู่เป็นประจำ เส้นทางท่องเที่ยวนี้อาจเป็นเส้นทางรถยนต์ ทางเท้าหรือทางอื่น ๆ อาจใช้ร่วมกับเส้นทางสัญจรปกติของเมือง หรืออาจเป็นการกำหนดเส้นทางขึ้นมาเฉพาะพิเศษ (วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง และคณะ, 2547 น. 23; อ้างถึงใน ชูดา ศิริไพบุลย์สินธ์, 2549 น. 31-32)

ข้อพิจารณาในการจัดเส้นทางสัญจรเพื่อการท่องเที่ยว

1) การกำหนดเส้นทาง การพิจารณากำหนดเส้นทางท่องเที่ยวควรสำรวจ และสังเกตจากพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่เป็นอยู่ ประกอบกับแนวโน้มที่ควรจะเป็นในการจัดเส้นทาง ควรเริ่มต้น

จากการพิจารณาตำแหน่งของแหล่งท่องเที่ยวประเภทต่าง ๆ จัดลำดับความสำคัญและความน่าสนใจ จากนั้นจึงพิจารณาความสามารถในการเชื่อมต่อแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ เข้าด้วยกัน 2) การจัดเส้นทางในลักษณะวงจร ทำให้นักท่องเที่ยวได้พบเห็นสิ่งแปลกใหม่ เกิดความเพลิดเพลินไปตลอดทางโดยไม่ต้องย้อนกลับทางเดิม 3) การจัดเส้นทางให้มีความแตกต่าง การกำหนดเส้นทางอาจจัดทำขึ้นหลายเส้นทางหรือหลายระบบก็ได้ภายในเมือง ๆ หนึ่ง เพื่อเป็นทางเลือกสำหรับนักท่องเที่ยวที่มีเวลามากน้อยต่างกัน ความแตกต่างกันอันเนื่องมาจากความสนใจของนักท่องเที่ยว 4) ควบคุมเส้นทางและรูปแบบของการสัญจรไม่ให้เกิดความสับสน การเข้าถึงและเดินทางต้องควบคุมได้ง่ายและไม่สับสน 5) การให้ข้อมูลข่าวสารในเส้นทาง จัดทำการประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลกับนักท่องเที่ยวตลอดทางอย่างสม่ำเสมอด้วยระบบป้ายหรือด้วยวิธีอื่น ๆ เพื่อช่วยบอกทิศทาง ตำแหน่งที่ตั้งและระยะทาง เช่น ช่วยนักท่องเที่ยวกำหนดทิศทางด้วยที่หมายตา การสร้างความต่อเนื่องของเส้นทาง 6) พิจารณาจัดประเภทของพาหนะตามสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศ เส้นทางท่องเที่ยวอาจใช้พาหนะในการเดินทางต่างกันทำให้เกิดความน่าสนใจแตกต่างกันตามความเหมาะสมกับสภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ และลักษณะเฉพาะตัวของเมืองนั้น ๆ 7) ปรับปรุงบริเวณจุดเริ่มต้นของเส้นทาง จุดเริ่มต้นของเส้นทางท่องเที่ยวมักจอยู่ย่านใจกลางเมืองเข้าถึงได้ง่าย มีข้อมูลต่าง ๆ รวมอยู่ ซึ่งนักท่องเที่ยวจะใช้ตัดสินใจวางแผนการเดินทางมีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ที่จอดรถ ที่พักคอย ห้องน้ำ เป็นต้น ในเมืองหนึ่ง ๆ อาจจัดให้มีเส้นทางทัศนอาหรหลาย ๆ เส้นทาง 8) ความต่อเนื่องกันเส้นทางท่องเที่ยวภายนอกเมือง เส้นทางท่องเที่ยวไม่ควรจะจำกัดอยู่ภายในเมืองเท่านั้น แต่ควรต่อเนื่องกับเส้นทางท่องเที่ยวภายนอกเมืองด้วย ซึ่งอาจเป็นเส้นทางเดียวกันหรือต่อเนื่องกันเป็นบางส่วนก็ได้ 9) จัดสิ่งอำนวยความสะดวกตามสมควร เช่น ร้านอาหาร ร้านขายของเล็ก ๆ น้อย ๆ และอาจรวมถึงร้านขายของที่ระลึกต่าง ๆ ด้วย ในกรณีเป็นจุดเริ่มต้นของเส้นทางที่มีอัตราการเข้าออกค่อนข้างสูง ส่วนบริการ เช่น จุดพักคอย จุดนัดหมาย จะต้องให้ความสะดวกสบาย และมองเห็นได้ชัดเจนไม่สับสน 10) ส่วนบริการทางด้านข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับตัวเมือง อาจจะมีอยู่ในรูปของแผ่นประกาศ เอกสารแจกหรือเจ้าหน้าที่ให้ข้อมูล ข้อมูลดังกล่าวประกอบด้วยข้อมูลเกี่ยวกับจุดสนใจต่าง ๆ ในเมือง ข้อมูลเกี่ยวกับที่พัก ร้านอาหาร การสัญจร รวมถึงกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในเมือง เพื่อให้ นักท่องเที่ยวสามารถช่วยเหลือตัวเองได้ 11) ลักษณะทางกายภาพของสิ่งก่อสร้างและสิ่งอำนวยความสะดวกควรเป็นรูปแบบของศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของเมืองที่นำมาปรับปรุงให้สอดคล้องกับความสะดวกในการให้บริการ และ 12) การดูแลรักษาสถานที่และส่วนบริการต่าง ๆ ให้สะอาดเรียบร้อยและใช้งานได้อยู่ตลอดเวลาเป็นสิ่งสำคัญเช่นกัน

พฤติกรรมนักท่องเที่ยว

ชลิตา เฉลิมรักชาติ (2560) กล่าวถึงพฤติกรรมนักท่องเที่ยวไว้ว่า การแสดงออกของแต่ละบุคคลนั้นมีผลมาจากการกระทำที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่ได้รับรู้ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของผลิตภัณฑ์สินค้า การใช้บริการ และการเดินทางมาท่องเที่ยว ซึ่งจะมีการเปรียบเทียบระหว่างก่อนเดินทางท่องเที่ยวและหลังจากการเดินทางท่องเที่ยว โดยจะมีทั้งผลที่เป็นบวกและลบจากการกระทำที่แสดงออกมานั้น ทั้งนี้จะมีความแตกต่างกันออกไปในแต่ละบุคคล และจะส่งผลให้ผู้อื่นสามารถสังเกตการกระทำหรือพฤติกรรมของแต่ละคนที่แสดงออกมาได้โดยที่นักท่องเที่ยวอาจจะรู้ตัวหรือไม่รู้ตัว

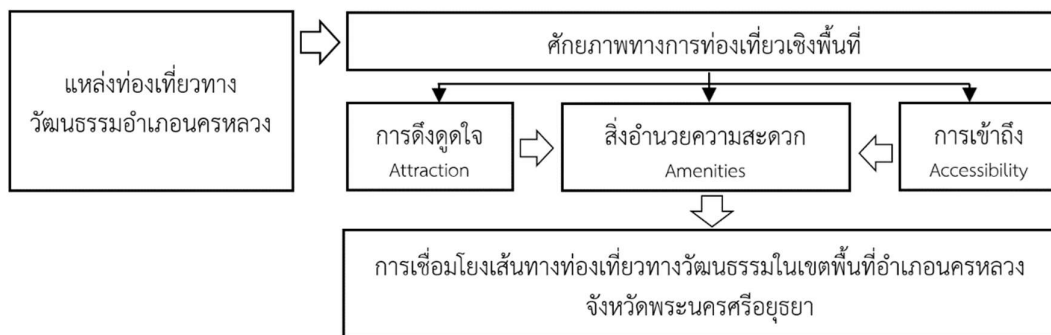
พฤติกรรมการท่องเที่ยวเป็นการแสดงออกของนักท่องเที่ยวแต่ละบุคคล โดยมีปัจจัยจูงใจที่ให้นักท่องเที่ยวมีความต้องการในการอยากออกเดินทางท่องเที่ยวในแต่ละครั้ง ซึ่งทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมโดยรอบและความรู้สึกนึกคิดของนักท่องเที่ยวที่มีผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยว

ที่แตกต่างกันตามไปด้วยในการตัดสินใจท่องเที่ยวยังสถานที่ต่าง ๆ ในแต่ละครั้ง (กัญญวรา ศรีทธาธรรม 2566 น. 10)

ดังนั้นแล้วผู้วิจัยได้นำหลักแนวคิดการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวมาเป็นหลักในการวางแผนเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกันในพื้นที่อำเภอนครหลวงเพื่อให้เกิดเป็นทางเลือกเส้นทางการเดินทางท่องเที่ยวของผู้ที่ต้องการเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในอำเภอนครหลวง เพื่อลดการกระจุกตัวของนักท่องเที่ยวภายในเกาะเมืองอยุธยา

กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยการเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในเขตพื้นที่อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นการวิจัยผสมผสานระหว่างเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย โดยมีรายละเอียดดังนี้

แผนภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาการเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในเขตพื้นที่อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตไว้ดังนี้

1. ขอบเขตด้านประชากร ในการเก็บข้อมูลผู้วิจัยเก็บข้อมูล จากกลุ่มประชากรแบบเจาะจง (Purposive sampling) (Kuzel, 1992) ซึ่งคุณสมบัติของผู้ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1) ภาครัฐ ประกอบด้วย นายกเทศมนตรีตำบลนครหลวง นายกเทศมนตรีตำบลรัฐภูมิ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ่อโพรง นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านซึ้ง นายกองค์การบริหารส่วนตำบลปากจั่น นายกองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ลา นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองปลิง และนายกองค์การบริหารส่วนตำบลคลองสะแก จำนวน 8 ราย

2) เจ้าหน้าที่ ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา 1 ราย

3) เจ้าหน้าที่กองการท่องเที่ยวและกีฬา องค์การบริหารส่วนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา 1 ราย

4) ผู้นำชุมชน ในพื้นที่อำเภอนครหลวง จำนวน 8 ราย

5) นักท่องเที่ยวชาวไทยเนื่องจากไม่ทราบขนาดประชากรที่แน่นอน (Hasan & Kumar, 2024) จึงกำหนดระดับความเชื่อมั่น 95% และค่าความคลาดเคลื่อน 5% คิดเป็นขนาดตัวอย่าง 384

ราย ตามสูตรของ Cochran (1977) โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบสะดวก (Convenience sampling)

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา การวิจัยนี้จะมุ่งศึกษาด้านต่าง ๆ ดังนี้

สำหรับการวิจัยเรื่องการเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในเขตพื้นที่อำเภอ นครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยมีวิธีการวิจัย ดังนี้

- 1) ศึกษาแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญในพื้นที่อำเภอ นครหลวง
- 2) ศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่
- 3) ศึกษาการเชื่อมโยงเส้นทางของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอ นครหลวง

แนวทางในการดำเนินการศึกษาเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด คณะผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอน ในการศึกษาออกเป็น 6 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 สร้างกรอบแนวคิดในการศึกษา รวบรวมข้อมูลด้านเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้องกับ การจัดการความรู้ด้านการพัฒนาอย่างสร้างสรรค์ บนฐานต้นทุนทางวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ของอำเภอ นครหลวง

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างเครื่องมือในการศึกษา การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา มีการดำเนินการดังนี้

1) แบบสัมภาษณ์แบบเชิงลึก ได้มีการกำหนดประเด็นจากการศึกษาตามกรอบแนวคิดใน การศึกษาในขั้นตอนที่ 1 แล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบตรวจสอบความถูกต้อง พิจารณาคำดัชนี ความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามแต่ละข้อกับวัตถุประสงค์ (IOC) โดยมีค่าเท่ากับ 0.67-1.00

2) แบบสอบถามนักท่องเที่ยว แสดงความคิดเห็นต่อแหล่งท่องเที่ยวในเขตอำเภอ นครหลวง

ขั้นตอนที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลมีการดำเนินการ โดยการทำหนังสือ ขอความอนุเคราะห์ในการลงพื้นที่กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ อำเภอ นครหลวง องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นทั้ง 8 แห่ง ผู้นำชุมชน 8 ราย โดยแนบวัตถุประสงค์ในการศึกษาและเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา เพื่ออำนวยความสะดวกในการประสานงานและดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลบริบทเชิงพื้นที่ และ ทรัพยากรการท่องเที่ยวภายในชุมชน ทั้งอดีตและปัจจุบัน

ขั้นตอนที่ 4 การสรุปข้อมูล การสรุปข้อมูลจากการศึกษาเป็นประเด็นต่าง ๆ และจัดแยกเป็น หมวดหมู่ตามกรอบแนวคิดของการวิจัย จัดเก็บผลการศึกษาของชุมชน แล้วสรุปตามกรอบแนวคิดที่ ผู้ศึกษาพัฒนาขึ้น

ขั้นตอนที่ 5 วิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวและเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวในพื้นที่ อำเภอ นครหลวง ตามหลักการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และ บรรยายแบบพรรณนาตามประเด็นที่ค้นพบจากผู้ให้ข้อมูล

ขั้นตอนที่ 6 การสรุปผลและการอภิปรายผลการศึกษา

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอ นครหลวง

อำเภอ นครหลวง ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเกาะเมืองอยุธยา ห่างออกไปประมาณ 17.6 กิโลเมตร แบ่งเขตการปกครองเป็น 12 ตำบล ประกอบด้วย ตำบลบ่อโพง ตำบลคลองสะแก ตำบลหนองปลิง ตำบลปากจั่น ตำบลบางระกำ ตำบลนครหลวง ตำบลบ้านขี้ ตำบลบางพระครู ตำบล

แม่ลา ตำบลพระนคร ตำบลท่าช้าง และตำบลสามไถ ซึ่งมีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและศาสนา ที่มีศักยภาพ ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงผลการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมพื้นที่อำเภอนครหลวง 3A

ชื่อแหล่งท่องเที่ยว	ค่าเฉลี่ยสูงสุดใจ	ค่า S.D.	แปลค่า	ค่าเฉลี่ยการเข้าถึง	ค่า S.D.	แปลค่า	ค่าเฉลี่ยสิ่งอำนวยความสะดวก	ค่า S.D.	แปลค่า	ค่าเฉลี่ยรวมทุกด้าน	ค่า S.D.	แปลค่า
วัดสีจำปา	4.25	0.96	มากที่สุด	4.67	0.58	มากที่สุด	4.00	0.00	มาก	4.31	0.34	มากที่สุด
วัดสามมะกัน	4.25	0.96	มากที่สุด	3.67	0.58	มาก	4.50	0.71	มากที่สุด	4.14	0.43	มาก
หมู่บ้านมิตอรัญญิก	3.75	0.96	มาก	4.33	0.58	มากที่สุด	4.00	0.00	มาก	4.03	0.29	มาก
วัดใหม่ประชุมพล	4.50	1.00	มากที่สุด	4.33	1.15	มากที่สุด	3.00	1.41	ปานกลาง	3.94	0.82	มาก
วัดจันทร์	3.75	0.50	มาก	3.33	2.08	ปานกลาง	4.00	0.00	มาก	3.69	0.34	มาก
วัดพร้าวโสภณาราม	3.50	0.58	มาก	4.67	0.58	มากที่สุด	2.50	0.71	น้อย	3.56	1.08	มาก
วัดปรีดาราม	3.00	0.00	ปานกลาง	4.67	0.58	มากที่สุด	3.00	0.00	ปานกลาง	3.56	0.96	มาก
ปราสาทนครหลวง	4.00	1.15	มาก	3.33	1.15	ปานกลาง	3.00	0.00	ปานกลาง	3.44	0.51	มาก
วัดนครหลวง	2.00	0.00	น้อย	4.67	0.58	มากที่สุด	3.50	0.71	มาก	3.39	1.34	ปานกลาง
วัดใหญ่เทพนิมิตร	4.50	1.00	มากที่สุด	2.67	1.15	ปานกลาง	3.00	1.41	ปานกลาง	3.39	0.98	ปานกลาง
วัดทอง	3.75	0.50	มาก	3.00	1.73	ปานกลาง	3.00	0.00	ปานกลาง	3.25	0.43	ปานกลาง
วัดเกาะแก้วเกษ	3.75	0.50	มาก	3.33	1.15	ปานกลาง	2.50	0.71	น้อย	3.19	0.64	ปานกลาง
วัดมเหยงค์	3.25	0.50	ปานกลาง	3.67	0.58	มาก	2.50	0.71	น้อย	3.14	0.59	ปานกลาง
วัดบางระกำ	3.50	0.58	มาก	3.33	2.08	ปานกลาง	2.50	0.71	น้อย	3.11	0.54	ปานกลาง
วัดโพธิ์ทอง	3.50	0.58	มาก	3.33	2.08	ปานกลาง	2.50	0.71	น้อย	3.11	0.54	ปานกลาง
วัดราชบรรพต	4.00	0.82	มาก	3.33	1.15	ปานกลาง	2.00	0.00	น้อย	3.11	1.02	ปานกลาง
วัดกุฎีกร	3.00	0.82	ปานกลาง	4.33	0.58	มากที่สุด	2.00	0.00	น้อย	3.11	1.17	ปานกลาง
วัดสามไถ	2.75	0.50	ปานกลาง	4.00	0.00	มาก	2.50	0.71	น้อย	3.08	0.80	ปานกลาง
วัดเรือแข่ง	3.25	0.50	ปานกลาง	3.00	1.73	ปานกลาง	3.00	0.00	ปานกลาง	3.08	0.14	ปานกลาง
วัดตะโหนด	2.75	0.96	ปานกลาง	4.33	0.58	มากที่สุด	2.00	0.00	น้อย	3.03	1.19	ปานกลาง
วัดดงหวาย	4.00	1.41	มาก	3.00	1.73	ปานกลาง	2.00	0.00	น้อย	3.00	1.00	ปานกลาง

ชื่อแหล่งท่องเที่ยว	ค่าเฉลี่ยสิ่งดึงดูดใจ	ค่า S.D.	แปลค่า	ค่าเฉลี่ยการเข้าถึง	ค่า S.D.	แปลค่า	ค่าเฉลี่ยสิ่งอำนวยความสะดวก	ค่า S.D.	แปลค่า	ค่าเฉลี่ยรวมทุกด้าน	ค่า S.D.	แปลค่า
วัดสระเกษ	3.00	0.00	ปานกลาง	3.00	0.00	ปานกลาง	3.00	0.00	ปานกลาง	3.00	0.00	ปานกลาง
วัดบันได	3.50	0.58	มาก	3.00	2.00	ปานกลาง	2.50	0.71	น้อย	3.00	0.50	ปานกลาง
วัดร้อยไร่	3.25	0.50	ปานกลาง	2.67	1.53	ปานกลาง	3.00	0.00	ปานกลาง	2.97	0.29	ปานกลาง
วัดคลองน้ำชา	3.75	0.96	มาก	4.00	0.00	มาก	1.00	0.00	น้อยที่สุด	2.92	1.66	ปานกลาง
วัดละมุด	3.75	0.96	มาก	2.33	0.58	น้อย	2.50	0.71	น้อย	2.86	0.77	ปานกลาง
วัดกลาง	3.50	1.29	มาก	3.00	1.00	ปานกลาง	2.00	0.00	น้อย	2.83	0.76	ปานกลาง
วัดทองทรงธรรม	3.00	0.00	ปานกลาง	3.00	2.00	ปานกลาง	2.50	0.71	น้อย	2.83	0.29	ปานกลาง
วัดราชกุฎีบำเพ็ญ	3.25	0.96	ปานกลาง	3.00	1.73	ปานกลาง	2.00	0.00	น้อย	2.75	0.66	ปานกลาง
วัดน้อย	3.00	0.00	ปานกลาง	2.67	1.53	ปานกลาง	2.50	0.71	น้อย	2.72	0.25	ปานกลาง
วัดแก้ว	3.00	0.00	ปานกลาง	2.67	1.53	ปานกลาง	2.50	0.71	น้อย	2.72	0.25	ปานกลาง
วัดโพธิ์ลำแพน	2.25	0.50	น้อย	3.67	1.53	มาก	2.00	0.00	น้อย	2.64	0.90	ปานกลาง
วัดบ้านซึ้ง	2.00	0.00	น้อย	3.33	1.15	ปานกลาง	2.00	0.00	น้อย	2.44	0.77	น้อย
วัดเสด็จ	2.25	0.50	น้อย	3.00	1.00	ปานกลาง	2.00	0.00	น้อย	2.42	0.52	น้อย
วัดพระนอน	2.00	0.00	น้อย	4.00	0.00	มาก	1.00	0.00	น้อยที่สุด	2.33	1.53	น้อย
วัดมาบพระจันทร์	2.00	0.00	น้อย	3.33	1.15	ปานกลาง	1.50	0.71	น้อยที่สุด	2.28	0.95	น้อย
วัดมหาพล	1.50	0.58	น้อยที่สุด	4.33	0.58	มากที่สุด	1.00	0.00	น้อยที่สุด	2.28	1.80	น้อย
วัดปราสาท	3.25	0.96	ปานกลาง	2.00	1.00	น้อย	1.50	0.71	น้อยที่สุด	2.25	0.90	น้อย
วัดโพธิ์ลอย	2.25	0.50	น้อย	3.00	1.73	ปานกลาง	1.50	0.71	น้อยที่สุด	2.25	0.75	น้อย
วัดอ่างทอง	1.00	0.00	น้อยที่สุด	4.67	0.58	มากที่สุด	1.00	0.00	น้อยที่สุด	2.22	2.12	น้อย
วัดลาย	2.50	0.58	น้อย	2.67	1.53	ปานกลาง	1.50	0.71	น้อยที่สุด	2.22	0.63	น้อย
วัดหนองโคก	1.75	0.50	น้อยที่สุด	3.00	1.00	ปานกลาง	1.50	0.71	น้อยที่สุด	2.08	0.80	น้อย
วัดบ้านดาบ	2.00	0.82	น้อย	2.67	1.53	ปานกลาง	1.50	0.71	น้อยที่สุด	2.06	0.59	น้อย
วัดวัง	2.50	0.58	น้อย	2.00	1.00	น้อย	1.50	0.71	น้อยที่สุด	2.00	0.50	น้อย

ชื่อแหล่งท่องเที่ยว	ค่าเฉลี่ยสิ่งดึงดูดใจ	ค่า S.D.	แปลค่า	ค่าเฉลี่ยการเข้าถึง	ค่า S.D.	แปลค่า	ค่าเฉลี่ยสิ่งอำนวยความสะดวก	ค่า S.D.	แปลค่า	ค่าเฉลี่ยรวมทุกด้าน	ค่า S.D.	แปลค่า
วัดเทพจันทร์ลอย	2.25	0.50	น้อย	2.67	0.58	ปานกลาง	1.00	0.00	น้อยที่สุด	1.97	0.87	น้อย

จากตารางที่ 1 แสดงผลการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอนครหลวง พบว่า แหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพระดับมากที่สุด ได้แก่ วัดสีจำปา ระดับมาก ได้แก่ วัดสำมะกัน หมู่บ้านมิตตอรัญญิก วัดใหม่ชุมพล วัดจันทร์ วัดพร้าวโสภณาราม วัดปริตาราม ปราสาทนครหลวง ระดับปานกลาง ได้แก่ วัดนครหลวง วัดใหญ่เทพนิมิตร วัดทอง วัดเกาะแก้วเกษาราม วัดมเหยงค์ วัดบางระกำ วัดโพธิ์ทอง วัดราชบรรพต วัดกุฎีกรู วัดสามไถ วัดเรือแข่ง วัดตะโหนด วัดดงหวาย วัดสระเกษ วัดบันได วัดร้อยไร่ วัดคลองน้ำชา วัดละมุด วัดกลาง วัดทองทรงธรรม วัดราษฎร์บำเพ็ญ วัดน้อย วัดแก้ว วัดโพธิ์ลำแพน และระดับน้อย ได้แก่ วัดบ้านซุง วัดเสด็จ วัดพระนอน วัดมามพระจันทร์ วัดมหาพล วัดราษฎร์บำเพ็ญ วัดโพธิ์ลอย วัดอ่างทอง วัดลาย วัดหนองโคก วัดบ้านดาบ วัดวัง วัดเทพจันทร์ลอย

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาการเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในเขตพื้นที่อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จากการศึกษาพบว่า เพื่อศึกษาการเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในเขตพื้นที่อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา กิจกรรมหลักที่ดึงดูดให้เกิดการท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอนครหลวง คือ การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ศาสนา วัฒนธรรม และความเชื่อ โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นกระแสดังอยู่ในสื่อโซเชียลต่าง ๆ จัดเส้นทางท่องเที่ยวได้ดังนี้

เส้นทางที่ 1 วัดราชบรรพต - วัดราษฎร์บำเพ็ญ (ถนนชุมชน) - เข้าสู่ถนน 3063 - วัดเสด็จ - **วัดละมุด** - เข้าสู่ถนน 3567 - วัดอ่างทอง - วัดพร้าวโสภณาราม - วัดปราสาท - เข้าสู่ถนนชุมชน - วัดนครหลวง - **ปราสาทนครหลวง** - วัดใหม่ประชุมพล - วัดกลาง - วัดตะโหนด - วัดมหาพล - วัดปริตาราม - วัดสำมะกัน - วัดพระนอน - วัดกุฎีกรู - **หมู่บ้านมิตตอรัญญิก** - วัดสีจำปา - วัดมเหยงค์ - วัดคลองน้ำชา - วัดสามไถ - วัดใหญ่เทพนิมิตร

เส้นทางที่ 2 วัดเกาะแก้วเกษ (ถนนชุมชน) - เข้าสู่ถนน 2033 - **วัดโพธิ์ทอง** - วัดทองทรงธรรม - วัดบันได - วัดบางระกำ - วัดเรือแข่ง - เข้าสู่ถนน 3467 - วัดวัง - **วัดจันทร์** - วัดลาย - วัดสระเกษ - วัดแก้ว - วัดทอง - วัดโพธิ์ลอย - วัดร้อยไร่ - วัดน้อย - วัดดงหวาย

เส้นทางที่ 3 ถนน 33 - วัดเทพจันทร์ลอย - วัดบ้านซุง - **วัดโพธิ์ลำแพน** - วัดหนองโคก - วัดมามพระจันทร์ - วัดบ้านดาบ

จากการศึกษาการเชื่อมโยงเส้นทางแหล่งท่องเที่ยวในเขตพื้นที่อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทราบถึงปัญหาต่าง ๆ ซึ่งใช้จำแนกโดยใช้แนวคิดการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว องค์ประกอบการท่องเที่ยว 3A (Attraction, Amenities, Accessibility) ของ Gunn (1994 pp. 57-77) และ Bhatia, A. K. (1986) ดังนี้ 1) สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attraction) (Bhatia, A. K., 1986; Gunn, 1994) 1.1) นักท่องเที่ยวรับรู้ถึงแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอนครหลวง คือ ปราสาท

นครหลวง และหมู่บ้านมิตอร์ญูญิก 1.2) แหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวเชิงศาสนา วัฒนธรรมทางชาติพันธุ์ที่มีความน่าสนใจ แต่ขาดการประชาสัมพันธ์หรือสร้างการรับรู้ต่อนักท่องเที่ยว และ 1.3) ขาดการเชื่อมโยงระหว่างแหล่งท่องเที่ยวหลักกับแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ในพื้นที่ 2) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) (Bhatia, A. K.,1986) และการบริการข้อมูลข่าวสาร (Gunn, 1994) 2.1) ไม่มีศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ที่คอยประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ 2.2) สิ่งประกอบบริเวณไม่มีเอกลักษณ์ในการสนับสนุนการท่องเที่ยว และไม่ครอบคลุมทั้งพื้นที่ 2.3) ป้ายสื่อความหมายไม่ชัดเจน ไม่มีเอกลักษณ์ และไม่ครอบคลุมทั้งพื้นที่ 2.4) การบริการยานพาหนะสาธารณะไม่มีให้บริการในพื้นที่ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะต้องใช้ยานพาหนะส่วนบุคคลเดินทางท่องเที่ยวในพื้นที่ และ 3) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) (Bhatia, A. K.,1986) 3.1) เส้นทางท่องเที่ยวที่ใช้สัญจรยังไม่มีความปลอดภัย เนื่องจากเส้นทางดังกล่าวเป็นที่ตั้งของโรงงานที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำป่าสัก ทำให้รถขนส่งขนาดใหญ่วิ่งเข้าออกตลอดทั้งวัน 3.2) โครงการเชื่อมโยงสถานที่ท่องเที่ยวเหล่านั้นไม่เด่นชัดและไม่มีเอกลักษณ์ ส่งผลต่อการรับรู้การเข้าถึงสถานที่ของนักท่องเที่ยว

อภิปรายผล

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ได้แก่ ปราสาทนครหลวง และแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะอำเภอนครหลวงเป็น 1 ใน 16 อำเภอที่ตั้งอยู่ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีแม่น้ำป่าสักไหลผ่าน ริมสองฝั่งแม่น้ำป่าสักเป็นที่ตั้งของวัดวาอารามต่าง ๆ จำนวนมาก และยังเป็นเส้นทางสัญจรทางน้ำตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา โดยเฉพาะเรื่องราวประวัติศาสตร์การเสด็จประพาสหัวเมืองสระบุรีเพื่อสักการะรอยพระพุทธรูปบาทในสมัยพระเจ้าทรงธรรม จนกระทั่งกลายเป็นประเพณีสืบต่อมา และได้มีการสร้างปราสาทนครหลวงเพื่อใช้ในการประทับพักระหว่างทาง นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มักจะเดินทางมาท่องเที่ยว ชมความงามของปราสาทนครหลวง ที่มีการสร้างปราสาทโดยถ่ายแบบจำลองมาจากปราสาทตามคติความเชื่อเทวราชา และในช่วงตั้งแต่ต้นปี 2567 มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากเดินทางมาไหว้พระ ขอพรองค์พระพิฆเนศ ปางชนะมาร ประทับบัลลังก์กะโหลก อายุกว่า 300 ปี นอกจากนี้ยังเป็นที่ตั้งของชุมชนที่อพยพเข้ามาอาศัยในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ต้นตอคือชุมชนบ้านต้นโพธิ์และบ้านหนองไผ่ ซึ่งอพยพมาจากเวียงจันทน์ มีอาชีพเดิมเป็นช่างทองและช่างตีเหล็ก จนปัจจุบันเหลือเพียงอาชีพตีเหล็กที่สืบทอดต่อกันมา เป็นแหล่งผลิตมีดที่มีชื่อเสียงเป็นอย่างมาก “มิตอร์ญูญิก” เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่สามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับ ชุมพล พิษพันธ์ไพศาล และประพันธ์ แสงทองดี (2561) เทศบาลอรัญญิกมีชื่อเสียงด้านผลิตภัณฑ์วัฒนธรรม เป็นที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยวและผู้เดินทางมาศึกษาดูงานจำนวนมาก ศักยภาพของแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมชุมชนในการพัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (2567) กระบวนการผลิตมีดของ หมู่บ้านตีมีดอรัญญิก ซึ่งเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ และมีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงหัตถกรรม ส่วนกิจกรรมการไหว้พระตามวัดต่าง ๆ ในพื้นที่อำเภอนครหลวงก็มีจำนวนมาก แต่ขึ้นอยู่กับว่าวัดเหล่านั้น มีกิจกรรม พิธีกรรม หรือสิ่งดึงดูดใจอะไร หรือความแตกต่างจากวัดที่อื่น ๆ ให้นักท่องเที่ยวได้ไปเที่ยวชม ซึ่งสอดคล้องกับ Collins-Kreiner, N. (2010) การท่องเที่ยวเชิงศาสนา (Religious

Tourism) เป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยมีแรงจูงใจในการเดินทางไปยังสถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือศาสนสถานเพื่อประกอบพิธีกรรม การแสวงบุญ หรือการศึกษาประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรมทางศาสนา

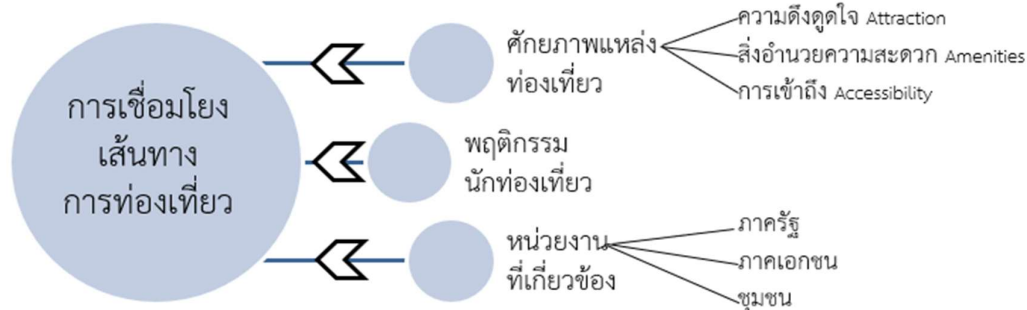
ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า การเชื่อมโยงเส้นทางแหล่งท่องเที่ยวในเขตพื้นที่อำเภอ นครหลวง จะต้องพิจารณาจากองค์ประกอบคือ การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว สิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว และสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับ ธนาภา ช่วยแก้ว และสุจิต จิโรจน์กุล (2562) สามารถสร้างเส้นทางท่องเที่ยวได้ 3 เส้นทาง ประกอบด้วย **เส้นทางที่ 1** วัดราชบรรทม วัดราษฎร์บำเพ็ญ (ถนนชุมชน) เข้าสู่ถนน 3063 วัดเสด็จ วัดละมุด เข้าสู่ถนน 3567 วัดอ่างทอง วัดพร้าวโสภณาราม วัดปราสาท เข้าสู่ถนนชุมชน วัดนครหลวง ปราสาทนครหลวง วัดใหม่ประชุมพล วัดกลาง วัดตะโหมด วัดมหาพล วัดปริตาราม วัดสามะกัน วัดพระนอน วัดกุฎีกร หมู่บ้านตีมีดอรัญญิก วัดสีจำปา วัดมเหยงค์ วัดคลองน้ำชา วัดสามไถ วัดใหญ่เทพนิมิต **เส้นทางที่ 2** วัดเกาะแก้วเกษ (ถนนชุมชน) เข้าสู่ถนน 2033 วัดโพธิ์ทอง วัดทองทรงธรรม วัดบันได วัดบางระกำ วัดเรือแข่ง เข้าสู่ถนน 3467 วัดวัง วัดจันทร์ วัดลาย วัดสระเกษ วัดแก้ว วัดทอง วัดโพธิ์ลอย วัดร้อยไร่ วัดน้อย วัดดงหวาย **เส้นทางที่ 3** ถนน 33 วัดเทพจันทร์ลอย วัดบ้านซุง วัดโพธิ์ลำแพน วัดหนองโคก วัดมาบพระจันทร์ วัดบ้านดาด ทั้งนี้นักท่องเที่ยวอาจไม่ได้ให้ความสนใจในการเข้าชมทุกวัดตามเส้นทางท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มักจะเลือกไปเที่ยวชมยังวัดที่มีจุดเด่น น่าสนใจ เช่น วัดสีจำปา เป็นวัดที่ตั้งอยู่ติดกับชุมชนหมู่บ้านตีมีดอรัญญิก จึงกลายเป็นจุดสนใจที่นักท่องเที่ยวมักจะเดินทางไปท่องเที่ยวต่อหลังจากที่ได้ไปท่องเที่ยวในหมู่บ้านอรัญญิกแล้ว หรือแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนาที่มีความเด่นดังทางด้านสายมูเตลู ก็จะมีนักท่องเที่ยวเดินทางไปท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก อาทิ วัดละมุดที่มีแผ่นศิลายักษ์ (ท้าวเวสสุวรรณ) วัดกลางที่มีพระพุทธรูปปางถวายพระเพลิง วัดจันทร์ที่มีพ่อแก่เงินล้าน ตีตะโพนเรียกทรัพย์ วัดใหญ่เทพนิมิตที่มีพระธาตุที่มีลักษณะคล้ายกับพระธาตุพนมที่จังหวัดนครพนม วัดใหม่ประชุมพลที่มีหลวงพ่อทรงธรรม เป็นพุทธรูปทรงเครื่องใหญ่ศิลปะอยุธยาตอนปลาย

การเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในอำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ยังพบว่า ปัญหาหลายที่ต้องรอการพัฒนา ได้แก่ ด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว 1) แหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ที่มีศักยภาพยังขาดการประชาสัมพันธ์หรือสร้างการรับรู้ต่อนักท่องเที่ยว 2) ขาดการเชื่อมโยงระหว่างแหล่งท่องเที่ยวหลักกับแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ในพื้นที่ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก 1) ไม่มีศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ที่คอยประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ 2) สิ่งประกอบบริเวณไม่มีเอกลักษณ์ในการสนับสนุนการท่องเที่ยว และไม่ครอบคลุมทั้งพื้นที่ 3) ป้ายสื่อความหมายไม่ชัดเจน ไม่มีเอกลักษณ์ และไม่ครอบคลุมทั้งพื้นที่ 4) การบริการรถสาธารณะไม่มีให้บริการในพื้นที่ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะต้องใช้ยานพาหนะส่วนบุคคลเดินทางท่องเที่ยวในพื้นที่ ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว 1) เส้นทางท่องเที่ยวที่ใช้สัญจรยังไม่มีความปลอดภัย เนื่องจากเส้นทางดังกล่าวเป็นที่ตั้งของโรงงานที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำป่าสัก ทำให้รถขนส่งขนาดใหญ่วิ่งเข้าออกตลอดทั้งวัน 2) โครงการเชื่อมโยงสถานที่ท่องเที่ยวเหล่านั้นไม่เด่นชัดและไม่มีเอกลักษณ์ ส่งผลต่อการรับรู้การเข้าถึงสถานที่ของนักท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับ ชุมพล พิษพันธ์ไพศาล และประพันธ์ แสงทองดี (2561) บทบาทหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีต่อแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ด้านการดำเนินงานตามอำนาจหน้าที่ เทศบาลตำบลอรัญญิกมีบทบาทสูงเป็นลำดับแรก ด้านการจัดเจ้าหน้าที่ดูแลแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมชุมชน ไม่มีเจ้าหน้าที่ดูแลโดยตรง ด้านกิจกรรมร่วมกับแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมชุมชน และสอดคล้องกับ

พรฟ้า สุทธิคุณ (2567) ควรพัฒนาสภาพพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยวโดยการปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยวให้สวยงาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งควรดูแลรักษาความสะอาดเรียบร้อยของสถานที่ท่องเที่ยวให้สวยงามสะอาดอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่อง ในขณะเดียวกันควรปรับปรุงระบบโครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อช่วยอำนวยความสะดวก

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการศึกษาการเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในเขตพื้นที่อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบองค์ความรู้ที่สามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

แผนภาพที่ 3 การเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยว

จากแผนภาพที่ 3 แสดงให้เห็นว่าการเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวนั้น จะต้องพิจารณา ได้แก่ 1) ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว มีความน่าสนใจมากน้อยเพียงใด มีสิ่งใดเป็นจุดขายที่จะกระตุ้นความต้องการของนักท่องเที่ยวให้อยากเดินทางไป 2) พฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน ความสนใจในกิจกรรมการท่องเที่ยวแตกต่างกันส่งผลต่อการเดินทางไปท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน เช่น นักท่องเที่ยวชาวไทยส่วนใหญ่ที่เดินทางไปท่องเที่ยวยังศาสนสถานมักจะเดินทางไปเพื่อกราบไหว้ขอพรบนบานสานกล่าว ขอโชคลาภ ดังนั้นแล้วเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวอาจจะต้องหาจุดขายให้ได้เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และ 3) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน จะต้องมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการในเชิงพื้นที่ ทั้งภาครัฐ ได้แก่ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อบจ., เทศบาล, อบต.) ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ประจำพื้นที่จังหวัด) อพท. ในการสนับสนุนพัฒนาปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานเพื่ออำนวยความสะดวกในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่ ภาคเอกชน ส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ได้แก่ บริษัทนำเที่ยว บริษัทขนส่งผู้ประกอบการในพื้นที่ ที่พัก ร้านอาหาร ภาคประชาชน ได้แก่ กลุ่มสตรี กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มโฮมสเตย์ ฯลฯ

สรุป

การศึกษาการเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในเขตพื้นที่อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ พบว่า ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอนครหลวง มีแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวศาสนาและวัฒนธรรมประกอบไปด้วย ปราสาทนครหลวง หมู่บ้านตมิตอรัญญิก และวัดต่าง ๆ ในพื้นที่ สามารถเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยว โดยจัดกลุ่ม

แหล่งท่องเที่ยวเป็นเส้นทางได้เป็น 3 เส้นทาง นอกจากนี้ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย 1) ศักยภาพและความน่าสนใจของแหล่งท่องเที่ยว 2) พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจในการท่องเที่ยว และ 3) การบริหารจัดการพื้นที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ที่จะช่วยส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมทางการท่องเที่ยว และประเด็นที่สำคัญที่สุดของเส้นทางท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอนครหลวง คือ การจราจรในพื้นที่อำเภอนครหลวงมีรถขนส่งสินค้าขนาดใหญ่วิ่งรับส่งสินค้าตลอดทั้งวัน เนื่องจากเป็นที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรม ไม่ว่าจะเป็นโรงผลิตปุ๋ย โรงงานบรรจุข้าวสาร และอื่น ๆ ส่งผลต่อความไม่ปลอดภัยต่อการเดินทางท่องเที่ยวและในพื้นที่ไม่มีบริการรถสาธารณะ ไม่มีป้ายบอกแหล่งท่องเที่ยวที่จะเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 หน่วยงานภาครัฐในระดับท้องถิ่นและจังหวัดควรกำหนดยุทธศาสตร์ การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน เพื่อรองรับการท่องเที่ยวในอนาคตโดยการสนับสนุนงบประมาณ สิ่งอำนวยความสะดวกด้านสาธารณูปโภคในชุมชน พร้อมทั้งกำหนดแนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวนอกเหนือจากแหล่งท่องเที่ยวภายในเกาะเมือง

1.2 หน่วยงานภาครัฐ และเอกชน ควรเข้ามามีส่วนร่วมเป็นแกนนำจัดกิจกรรม จัดสรร งบประมาณ หรือจัดโครงการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวท้องถิ่น หรือพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง

1.3 การจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่าง ๆ เพื่อบอกความสำคัญ และให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่

1.4 การจัดกิจกรรมอบรม และส่งเสริมกิจกรรมด้านการจัดการท่องเที่ยวท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนเกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับท่องเที่ยวในพื้นที่

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรทำการวิจัยเพื่อส่งเสริมการจัดทำยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เพื่อสร้างความสำคัญของท้องถิ่นสู่การร่วมกันอนุรักษ์ให้คงอยู่ต่อไป

2.2 ควรทำการวิจัยในพื้นที่ใกล้เคียงหรือพื้นที่อื่น ๆ ที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อให้เกิดเครือข่ายและความเชื่อมโยงทางการท่องเที่ยวกับรูปแบบอื่นในท้องถิ่น

เอกสารอ้างอิง

- กองเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและกีฬา. (2567). *สถานการณ์ท่องเที่ยวภายในประเทศ ปี 2567*, <https://www.facebook.com/ETSMOTS/posts/1101076331799384/>
- กัญญวรา ศรีธำธรรม. (2566). *การศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยวและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทย ที่มีต่อหาดไม้ขาว จังหวัดภูเก็ต*. สารนิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ <https://libdoc.dpu.ac.th/thesis/Kanyawara.Satt.pdf>

- กุลวรา สุวรรณพิมล ดวงรัตน์ โกยกิจเจริญ วรพจน์ ตรีสุข สัญญา นิมพิมล นงเยาว์ ใจห่อ และวีรภัทร์ โชติ
วิริยะกุล. (2547). การศึกษาประสิทธิภาพของการให้บริการในระบบขนส่งในจังหวัดภูเก็ต พังงาและ
กระบี่. *รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ (Full Paper)*. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย
และนวัตกรรม (สกสว.). https://elibrary.tsri.or.th/project_content.asp?PJID=RDG47O0011
- ชลิตา เฉลิมรักชาติ. (2560). *วิจัยเรื่องความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่ออู่รถจักรยานจังหวัด
เชียงใหม่*. มหาวิทยาลัยกรุงเทพ. <http://dspace.bu.ac.th/jspui/handle/123456789/3062>
- ชุตติศิริไพฑูริย์สินธ์. (2549). *การประเมินศักยภาพและการจัดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดนครปฐม.
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*. https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/frontend/info/item/dc:119651
- ชุมพล พิซพันธ์ไพศาล และประพันธ์ แสงทองดี. (2561). ความพร้อมของแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมชุมชนโดย
องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นต่อการพัฒนาไปสู่การจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในกลุ่มจังหวัด
ภาคกลางตอนบน (พระนครศรีอยุธยา และอ่างทอง). *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*. 7(4).
242-251. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jsr/article/view/161919/116804>
- ทรงกลด พลพวก, นวรัตน์ นิธิชัยอนันต์, ธราธร ภูพานเชือก และวิมลกานต์ นิธิศิริวิศกุล. (2567). การพัฒนา
เส้นทางท่องเที่ยวท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสุรินทร์. *วารสารปัญญา
วิวัฒน์*, 16(2). 165-182. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/pimjournal/article/view/267894>
- ธนาภา ช่วยแก้ว และ สุตใจ จิโรจน์กุล. (2562). การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมริมแม่น้ำปากพนัง
เพื่อส่งเสริมการตลาดท่องเที่ยว อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารวิทยบริการ
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์*, 30(3), 80-97. <http://dx.doi.org/10.14456/asj-psu.2019.48>
- พรฟ้า สุทธิคุณ. (2567). การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว ตามแนวคิดทฤษฎีของ วาโร เฟ็งสวส์ดี.
วารสารวิชาการการพัฒนาท้องถิ่น วิทยาลัยชุมชนพังงา. 1(1). 14-25. <https://so17.tci-thaijo.org/index.php/pngcc/article/view/280>
- วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง และคณะ. (2547) *เส้นทางท่องเที่ยวสถาปัตยกรรมเชิงประวัติศาสตร์*. คณะ
สถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. <https://dric.nrct.go.th/Login/Login/159374>
- สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2567, 22 กันยายน). แหล่งเรียนรู้หมู่บ้านหัตถกรรมมีด
อรัญญิก. <https://www.scimath.org/fieldtrip-central/item/13394-2024-10-19-20-56-54-20>
- สำนักงานจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (2560). กลุ่มงานข้อมูลสารสนเทศและการสื่อสาร, ข้อมูลอำเภอนคร
หลวง. https://ww2.ayutthaya.go.th/amphur_content/cate/3
- Bhatia, A. K., 1986. *Tourism Development Principles and Practices*. (4th ed). Sterling Publishers Private.
- Clare A. Gunn. (1994). *Tourism Planning, Basic Concepts, Cases* (3rd Edition) Tailor & Francis.
https://books.google.co.th/books/about/Tourism_Planning.html?id=2c2sQgAACAAJ&redir_esc=y
- Cochran, W. G. (1977). *Sampling techniques* (3rd ed.). John Wiley & Sons.
- Collins-Kreiner, N. (2010) Researching Pilgrimage: Continuity and Transformations. *Annals of
Tourism Research*, 37(2), 440-456. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2009.10.016>